

УДК 378.017.4:373.3.011.3-051:378(477)(481)

DOI: 10.31652/3041-2439-2026-6-13

Імплементация норвезького досвіду реалізації громадянської освіти у фахову підготовку майбутніх учителів початкової школи в Україні

Тетяна Золотаренко

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна

Анотація. У статті здійснено комплексний теоретико-методологічний аналіз можливостей імплементации підходів Королівства Норвегія до реалізації громадянської освіти у систему професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в Україні. Актуальність дослідження зумовлена суспільно-політичними викликами, процесами демократизації, європейської інтеграції та реформуванням освітньої галузі. Вони вимагають формування компетентного, соціально відповідального громадянина, здатного до критичного мислення, активної участі в демократичних процесах і конструктивної взаємодії в полікультурному середовищі, що передбачає модернізацію змісту, форм і методів організації педагогічної освіти.

Аналіз особливостей норвезької моделі громадянської освіти показав, що вона функціонує як інтегрований компонент державної освітньої політики та відображає стратегічні пріоритети розвитку демократичного суспільства. Встановлено, що громадянська освіта в Норвегії не обмежується окремим освітнім компонентом, а має наскрізний характер, реалізуючись через міждисциплінарні модулі, тематичні курси та практикоорієнтовані освітні ініціативи. Її концептуальні засади ґрунтуються на принципах демократичної участі, інклюзивності, гендерної рівності, поваги до прав людини, міжкультурного діалогу, сталого розвитку та академічної свободи. Особлива увага приділяється розвитку здатності здобувачів освіти до аргументованої дискусії, відповідального прийняття рішень і соціальної взаємодії. З'ясовано, що ефективність формування громадянських компетентностей у норвезькій системі забезпечується через поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти, активне використання дискусійних, кейс-методів, дебатів, симуляцій, рольових ігор, а також проєктного навчання. Важливу роль відіграє розвинена система вибіркових дисциплін, яка дозволяє студентам індивідуалізувати освітню траєкторію, поглиблюючи знання з актуальних суспільних проблем. Заклади вищої освіти активно співпрацюють із громадськими організаціями, місцевими громадами та органами влади, що сприяє формуванню практичного досвіду демократичної участі.

Обґрунтовано доцільність переорієнтації змісту підготовки майбутніх педагогів в Україні на поглиблене вивчення конкретних демократичних явищ і суспільно значущих проблем, зокрема прав людини, медіаграмотності, протидії дезінформації, екологічної відповідальності, соціальної згуртованості та волонтерської діяльності. Підкреслено необхідність формування у здобувачів освіти педагогічних спеціальностей не лише теоретичних знань, а й практичних навичок.

Розкрито можливості використання цифрових інструментів, інтерактивних платформ, онлайн-курсів та освітніх проєктів для формування громадянської компетентності здобувачів освіти. Акцентовано увагу на потенціалі цифрового середовища як простору для розвитку критичного мислення, медіаграмотності й культури демократичного спілкування.

Визначено перспективні напрями впровадження норвезького досвіду в український освітній простір, зокрема: розширення вибіркової складової освітньо-професійних програм; активізацію проєктної та дослідницької діяльності студентів; інтеграцію цифрових ресурсів у зміст громадянської освіти; забезпечення наскрізного характеру формування громадянських компетентностей у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Констатовано, що адаптація прогресивних підходів Норвегії з урахуванням національних особливостей та освітніх пріоритетів України може стати ефективним чинником удосконалення системи підготовки майбутніх учителів початкової школи та сприятиме формуванню покоління педагогів, здатних виховувати активних, свідомих і відповідальних громадян демократичної держави.

Ключові слова: Королівство Норвегія, громадянська освіта, підготовка майбутніх вчителів початкової школи, імплементация досвіду.

УДК 378.017.4:373.3.011.3-051:378(477)(481)

DOI: 10.31652/3041-2439-2026-6-13

Implementation of Norwegian experience in civic education into the professional training of future primary school teachers in Ukraine

Tetiana Zolotarenko

Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine

Abstract. The article provides a comprehensive theoretical and methodological analysis of the possibilities for implementing the Kingdom of Norway's approaches to civic education in the system of professional training for future primary school teachers in Ukraine. The relevance of the study is determined by socio-political challenges, democratisation processes, European integration and reform of the education sector. These challenges require the formation of competent, socially responsible citizens who are capable of critical thinking, active participation in democratic processes and constructive interaction in a multicultural environment, which necessitates the modernisation of the content, forms and methods of organising teacher education.

An analysis of the features of the Norwegian model of civic education has shown that it functions as an integrated component of state education policy and reflects the strategic priorities for the development of a democratic society. It has been established that civic education in Norway is not limited to a separate educational component, but is cross-cutting in nature, implemented through interdisciplinary modules, thematic courses and practice-oriented educational initiatives. Its conceptual foundations are based on the principles of democratic participation, inclusiveness, gender equality, respect for human rights, intercultural dialogue, sustainable development and academic freedom. Particular attention is paid to developing the ability of learners to engage in reasoned discussion, responsible decision-making and social interaction. It has been found that the effectiveness of civic competence development in the Norwegian system is ensured through a combination of formal, non-formal and informal education, active use of discussion, case methods, debates, simulations, role-playing games, and project-based learning. An important role is played by a developed system of elective disciplines, which allows students to individualise their educational trajectory, deepening their knowledge of current social issues. Higher education institutions actively cooperate with public organisations, local communities and authorities, which contributes to the formation of practical experience of democratic participation.

The feasibility of reorienting the content of training for future teachers in Ukraine towards in-depth study of specific democratic phenomena and socially significant issues, in particular human rights, media literacy, countering disinformation, environmental responsibility, social cohesion and volunteerism, has been substantiated. The need to develop not only theoretical knowledge but also practical skills in students of pedagogical specialities is emphasised.

The possibilities of using digital tools, interactive platforms, online courses and educational projects to develop the civic competence of students are explored. Attention was focused on the potential of the digital environment as a space for the development of critical thinking, media literacy and a culture of democratic communication.

Promising areas for the implementation of Norwegian experience in the Ukrainian educational space were identified, in particular: expanding the elective component of educational and professional programmes; activating students' project and research activities; integration of digital resources into the content of civic education; ensuring the cross-cutting nature of civic competence formation in the process of professional training of future primary school teachers.

It has been established that the adaptation of Norway's progressive approaches, taking into account the national characteristics and educational priorities of Ukraine, can be an effective factor in improving the system of training future primary school teachers and will contribute to the formation of a generation of educators capable of raising active, conscious and responsible citizens of a democratic state.

Keywords: Kingdom of Norway, civic education, training of future primary school teachers, implementation of experience.

Постановка проблеми. Актуальність вивчення та впровадження норвезького досвіду громадянської освіти в підготовку українських вчителів початкової школи зумовлена глибокими суспільними змінами, реформою освіти та необхідністю зміцнення демократичного фундаменту нашої держави. Сучасна українська освітня система орієнтується на формування компетентного, відповідального громадянина, здатного до критичного мислення, участі в суспільному житті, поваги до прав людини та принципів верховенства права. У цьому процесі основна роль належить учителю початкової школи, оскільки саме він закладає основи громадянської свідомості й культури з перших років навчання дитини в школі.

Концептуальні засади реформування загальної середньої освіти в Україні передбачають компетентнісний підхід, інтеграцію наскрізних умінь і виховання активної громадянської позиції. Водночас ефективність реалізації цих завдань безпосередньо залежить від якості професійної підготовки майбутніх педагогів, змісту освітніх програм, методичного забезпечення та ціннісних орієнтирів педагогічної освіти. Саме тому звернення до міжнародного досвіду, зокрема до практик країн Європи, є доцільним і науково обґрунтованим.

Особливий інтерес становить досвід Королівства Норвегія, де громадянська освіта розглядається як інтегрований компонент освітньої політики та реалізується на засадах демократичної участі, інклюзивності, гендерної рівності, поваги до різноманіття та сталого розвитку. У норвезькій системі підготовки вчителів значна увага приділяється формуванню не лише предметних знань, а й соціальної відповідальності, етичної рефлексії, умінню організувати діалог і створювати безпечне освітнє середовище. Громадянська

формується через міждисциплінарний підхід, практико-орієнтоване навчання та тісний зв'язок університетської підготовки зі шкільною практикою.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю наукового осмислення можливостей адаптації зазначених підходів до українського освітнього контексту з урахуванням національних традицій, нормативно-правових засад та сучасних викликів. Вивчення й екстраполяція норвезького досвіду дозволяють окреслити перспективні напрями вдосконалення змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів початкової школи в Україні.

З урахуванням вищесказаного **мета статті** полягає у виявленні потенціалу норвезьких підходів до громадянської освіти та визначенні способів їхнього впровадження в українську систему підготовки вчителів початкової школи задля покращення якості освіти та її адаптації до запитів сучасного суспільства.

Виклад основного матеріалу. У результаті ґрунтовного аналізу досвіду Королівства Норвегія щодо реалізації змісту громадянської освіти в системі університетської підготовки майбутніх учителів початкової школи було виокремлено низку концептуально важливих положень, що можуть бути адаптовані до умов української вищої педагогічної освіти. Узагальнення норвезьких практик дозволило визначити не лише ефективні організаційно-педагогічні механізми формування громадянських компетентностей, а й окреслити стратегічні напрями модернізації змісту професійної підготовки педагогів в Україні.

Передусім потребує переосмислення змістове наповнення освітніх компонентів, пов'язаних із громадянською освітою. Досвід Норвегії засвідчує, що більш продуктивними у формуванні громадянської компетентності є дисципліни, сфокусовані на глибокому вивченні однієї чітко окресленої суспільно значущої проблеми (демократія участі, права людини,

компетентність майбутніх педагогів

міжкультурний діалог, сталий розвиток, медіаграмотність тощо). Такий підхід забезпечує не фрагментарне засвоєння теоретичних відомостей, а системне осмислення конкретного феномену з позицій міждисциплінарності, практичної спрямованості та соціальної відповідальності. Відтак доцільним є розширення переліку вибіркового освітніх курсів, що висвітлюють окремі аспекти громадянської освіти або презентують міжнародний досвід її реалізації.

Окремої уваги заслуговує принцип наскрізності громадянської освіти. У норвезькій практиці вона інтегрується не лише у профільні дисципліни, а й у весь освітній процес закладу вищої освіти. Горизонтальна інтеграція сприяє формуванню цілісного розуміння демократії як суспільного явища та способу організації життя. Орієнтація на реальне громадське життя реалізується через партнерство університетів із органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, культурними й соціальними установами, що створює умови для поєднання теорії з практикою [1, с.10].

Важливою складовою формування громадянських компетентностей є поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти. Формальна освіта забезпечує знання й академічну підготовку, тоді як неформальна реалізується через тренінги, семінари, літні школи, участь у молодіжних і волонтерських програмах. Інформальна освіта реалізується в процесі повсякденної соціальної взаємодії – через студентське самоврядування, громадські ініціативи, цифрові комунікативні платформи та діяльність у локальній громаді. Поєднання цих складників забезпечує перенесення теоретичних знань у

площину реальної громадянської практики та сприяє формуванню демократії як способу мислення і поведінки [1, с.10].

У сучасних умовах особливого значення набуває використання цифрових інструментів для розвитку громадянських компетентностей. Окрім адаптації норвезьких онлайн-ресурсів, актуальним є створення національних платформ, орієнтованих на український соціокультурний контекст. Реалізація цього завдання потребує підготовки компетентних фахівців, здатних ефективно інтегрувати цифрові технології у громадянську освіту. Значну роль у цьому можуть відігравати вибіркові дисципліни та програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Аналіз організації освітнього процесу в закладах вищої освіти Норвегії засвідчив високий рівень академічної свободи здобувачів, довіри до їхнього вибору та активного залучення до навчальної взаємодії. Значна частка вибіркового дисциплін (яка є співмірною з обов'язковою складовою) підвищує мотивацію майбутніх учителів початкової школи і сприяє формуванню індивідуальної освітньої траєкторії. Активні методи навчання – дискусії, дебати, проектна діяльність – створюють умови для розвитку критичного мислення, здатності аргументувати власну позицію та поважати альтернативні думки.

Особливе місце в норвезькому досвіді посідає проектна діяльність, яка має як практичний (волонтерський), так і теоретико-дослідницький характер. Результати таких проектів часто мають соціальну значущість та сприяють реальним змінам у громаді.

Історіографічний аналіз показав, що біографічні онлайн-проекти є об'єктом дослідження академіка Л. Березівської. Вчена наголошує, що вони є ефективним способом поширення педагогічної біографіки та сприяють відновленню й збереженню національної

педагогічної пам'яті. Враховуючи це, біографічні онлайн-проекти можна визначити як платформи, призначені для створення та поширення інформації про життя і здобутки різних персоналій. Водночас слід зауважити, що такі ресурси можуть відрізнятися як за форматом, так і за змістовим наповненням.

З огляду на це нами спільно з Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В.О. Сухомлинського [3] було ініційовано та впроваджено чотири онлайн-проекти, спрямовані на формування національно-культурної ідентичності як складника громадянської компетентності майбутніх учителів.

Проект «Ми стоїмо на плечах наших попередників: педагоги-ювіляри» передбачає підготовку дописів, присвячених ювілейним датам видатних українських педагогів із додаванням оцифрованих фрагментів їхніх праць. Це не лише

популяризує наукову спадщину, а й сприяє її збереженню. Проект «Педагоги України: пам'ятаємо, шануємо!» включає біографічні довідки, аналіз творчого доробку, перелік публікацій та матеріали щодо вшанування пам'яті педагогів [2; 4]. Ініціатива «Педагоги України про національно-патріотичне виховання» спрямована на поширення ідей національно-патріотичного виховання через цитування першоджерел та їх короткий аналіз. З 2025 року започатковано також проект «Педагоги про українську мову», метою якого є популяризація цінності української мови як основи культурної та громадянської ідентичності [2; 4]. Публікація матеріалів у соціальній мережі Facebook забезпечує відкритість, доступність і широку аудиторію, включно з міжнародною науковою спільнотою. Усі ці проекти базуються на матеріалах електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Педагоги України та світу» [3].

Таблиця 1

Матеріали проектів, реалізованих спільно з ДНІБ України імені В.О.Сухомлинського	
Ілюстративний матеріал	Покликання на допис
	<p>https://www.facebook.com/photo?fbid=1664192878247635&set=a.738170130849919</p>
	<p>https://www.facebook.com/photo/?fbid=1651356942864562&set=a.738170130849919</p>

	<p>https://www.facebook.com/photo/?fbid=1574485560551701&set=a.738170130849919</p>
	<p>https://www.facebook.com/photo/?fbid=1287419229258337&set=a.738170130849919</p>

Отже, найбільш перспективними напрямками впровадження норвезького досвіду в систему підготовки майбутніх учителів початкової школи в Україні є: активне використання проектної діяльності; розроблення дисциплін, присвячених вивченню конкретних демократичних явищ; застосування діяльнісного та дискусійного підходів; розширення вибіркової складової освітньо-професійних програм; інтеграція цифрових інструментів та забезпечення єдності формальної, неформальної й інформальної освіти. Реалізація цих напрямів сприятиме підготовці педагогів, здатних ефективно формувати громадянські компетентності молодших школярів у контексті сучасних суспільних викликів.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що досвід Королівство Норвегія у сфері реалізації громадянської освіти в системі професійної підготовки майбутніх учителів є цілісною, добре організованою моделлю, що ґрунтується на демократичних цінностях, принципах академічної свободи, міждисциплінарності та практичної спрямованості навчання. Громадянська освіта в Норвегії не обмежується окремим курсом, а функціонує як наскрізний компонент освітньої політики та

професійної підготовки педагога, інтегрований у зміст дисциплін, організацію освітнього процесу та університетське середовище загалом.

Установлено, що однією з ключових характеристик норвезької моделі є орієнтація на глибоке вивчення конкретних суспільно значущих проблем (права людини, демократія участі, інклюзивність, сталий розвиток, медіаграмотність), що сприяє формуванню системного мислення, ціннісної визначеності та здатності до критичного аналізу соціальних процесів. Такий підхід забезпечує перехід від догматичного засвоєння демократичних принципів до їх усвідомленого прийняття й практичного застосування в майбутній педагогічній діяльності.

Доведено, що ефективність формування громадянських компетентностей майбутніх учителів значною мірою зумовлена поєднанням формальної, неформальної та інформальної освіти. У норвезькому освітньому просторі ці складники взаємодіють і взаємодоповнюють один одного, забезпечуючи безперервність громадянського навчання та його зв'язок із реальним суспільним життям. Важливу роль відіграють партнерські відносини закладів вищої освіти з місцевими громадами, громадськими організаціями та соціальними

інституціями, що створює умови для соціально значущої практики здобувачів освіти.

Особливу увагу приділено академічній свободі здобувачів освіти, розвиненій системі вибіркових дисциплін та активним методам навчання (дискусії, дебати, проєктна діяльність), які стимулюють відповідальність за власну освітню траєкторію, розвивають критичне мислення, вміння аргументувати позицію та поважати іншу думку. Така організація освітнього процесу сприяє формуванню демократичної культури не лише як змісту навчання, а як практики взаємодії.

Аналіз і впровадження власних освітніх ініціатив, зокрема онлайн-проєктів, підтвердили доцільність використання проєктної діяльності як ефективного інструменту формування національно-культурної ідентичності та громадянської компетентності майбутніх учителів. Поширення матеріалів через цифрові платформи, зокрема Facebook, забезпечує відкритість освітнього процесу, популяризацію педагогічної спадщини та розширення комунікативного простору взаємодії з науковою спільнотою.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що імплементація підходів Норвегії в українську систему підготовки майбутніх учителів початкової школи є доцільною та

перспективною за умови їх адаптації до національного нормативно-правового й соціокультурного контексту. Найбільш продуктивними напрямками модернізації визначено: переорієнтацію змісту громадянської освіти на поглиблене вивчення конкретних демократичних явищ і проблем; розширення вибіркової складової освітньо-професійних програм; активне впровадження діяльнісного, дискусійного та проєктного підходів; інтеграцію цифрових інструментів і створення національних онлайн-платформ громадянської освіти; забезпечення єдності формальної, неформальної та інформальної освіти; розвиток партнерства закладів вищої освіти з громадянським суспільством і місцевими громадами.

Таким чином, екстраполяція норвезького досвіду на український освітній простір сприяє формуванню цілісної моделі професійної підготовки вчителя початкової школи як носія демократичних цінностей, фасилітатора громадянського становлення молодших школярів і активного суб'єкта суспільних змін. Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в емпіричному дослідженні ефективності впроваджених освітніх компонентів та розробленні методичних рекомендацій щодо системної інтеграції громадянської освіти в освітньо-професійні програми підготовки педагогів в Україні.

Список використаних джерел

1. Васютіна Т. Підготовка студентів педагогічних спеціальностей до організації ефективної міжкультурної комунікації здобувачів початкової освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2025. Вип. 17. С. 8-14. URL: <https://bit.ly/4408KNC> (дата звернення: 06.01.2026).
2. Золотаренко Т. О. Біографічні онлайн-проєкти: вплив на національно-патріотичне виховання. *Педагогічна біографіка про національно-патріотичне виховання дітей і молоді: ідеї, концепції, практики : матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. з історії освіти з міжнар. участю*

(13 травня 2024 року); збірник тез. Київ: НАПН України, Від-ня філософії освіти, заг. та дошк. педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. 2024. С. 159-162. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741545/> (дата звернення: 27.03.2026).

3. Педагоги України та світу: електрон. інформ.-бібліогр. ресурс / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; наук. керівник Л. Д. Березівська. *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О.Сухомлинського*: офіц. вебпортал. Київ, 2026. URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/> (дата звернення: 11.02.2026).
4. Berezivska L. D., Pinchuk O. P., Hopta S. M., Demyda Ye. F., Sereda Kh. V. Creation of an information and bibliographic resource “Outstanding pedagogues of Ukraine and the world” and its influence on the development of digital humanities. *Information Technologies and Learning Tools*. 2022. Vol. 87, № 1. P. 1-17. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v87i1.4825>.

References

1. Vasiutina, T. (2025). Pidgotovka studentiv pedahohichnykh spetsialnosti do orhanizatsii efektyvnoi mizhkulturnoi komunikatsii z dobuвачiv pochatkovoї osvity [Preparation of students of pedagogical specialties for organizing effective intercultural communication of primary education learners]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky – Scientific Notes. Series: Pedagogical Sciences*, 17, 8-14. Retrieved from: <https://bit.ly/4408KNC> [in Ukrainian].
2. Zolotarenko, T. O. (2024). Biografichni onlain-proiekti: vplyv na natsionalno-patriotychne vykhovannia [Biographical online projects: impact on national-patriotic education]. *Pedahohichna biografia pro natsionalno-patriotychne vykhovannia ditei i molodi: idei, kontseptsii, praktyky : materialy IX Vseukr. nauk.-prakt. konf. z istorii osvity z mizhnar. uchastiu – Pedagogical biography on national-patriotic education of children and youth: ideas, concepts, practices: materials of the IKh All-Ukrainian scientific-practical conference on the history of education with international participation: zbirnyk tez*. Kyiv: NAPN Ukrainy, Vid-nia filosofii osvity, zah. ta doshk. pedahohiky, DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho, 159-162. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741545/> [in Ukrainian].
3. Pedahohy Ukrainy ta svitu: elektronnyi informatsiino-bibliografichniy resurs [Outstanding pedagogues of Ukraine and the world: electronic information and bibliographic resource] (2026). *Derzhavna naukovo-pedahohichna biblioteka Ukrainy imeni V. O. Sukhomlynskoho – V. O. Sukhomlynsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine*. Kyiv. Retrieved from: <https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/> [in Ukrainian].
4. Berezivska, L. D., Pinchuk, O. P., Hopta, S. M., Demyda, Ye. F., & Sereda, Kh. V. (2022). Creation of an information and bibliographic resource «Outstanding pedagogues of Ukraine and the world» and its influence on the development of digital humanities. *Information Technologies and Learning Tools*, 87(1), 1-17. Retrieved from: <https://doi.org/10.33407/itlt.v87i1.4825> [in English].

Про автора

Тетяна Золотаренко,
аспірантка кафедри початкової освіти та
інноваційної педагогіки,
Український державний університет імені
Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна
ORCID iD: orcid.org/0000-0002-7533-4676,
t.o.zolotarenko@npu.edu.ua

About the Author

Tetiana Zolotarenko,
Postgraduate student at the Department of Primary Education
and Innovative Pedagogy, Dragomanov Ukrainian State
University,
Kyiv, Ukraine
ORCID iD: orcid.org/0000-0002-7533-4676,
t.o.zolotarenko@npu.edu.ua

Статтю надіслано до редколегії 27.01.2026 р.

Статтю рекомендовано до друку 22.05.2026 р.

Статтю опубліковано 31.05.2026 р.

